

TOM SAWYER SAU COPILĂRIA UNEI NATURI DEMONSTRATIVE

Conf. dr. Maria Tereza Pirău
Universitatea de Nord Baia Mare

The syntagma “demonstrative nature” is a psychological category designing a number of features – histrionism, chameleonism, narcissism. These features – behaviorally objectified in overflowing imagination, easiness of repression, imperative need of being the center of attention – have, with the man become an adult, a luminous face though a dark one as well. Hereby paper founds its arguments for Tom Sawyer’s demonstrative nature on Mark Twain’s writings.

După cum arată și titlul, teza pe care o susțin în lucrare este că îndrăgitul personaj Tom Sawyer, creat de către Mark Twain, ilustrează varianta infantilă a ”personalității demonstrative”.

Acest tip psihologic a fost descris prima oară în urmă cu patru decenii de către Karl Leonhard – directorul de atunci al Clinicii de Psihiatrie și Neurologie a Universității Humboldt din Berlin - în excelenta sa carte ”Personalități accentuate în viață și în literatură”.

Conceptul de personalitate accentuată

1. Punând în legătură o bogată cazuistică de natură clinică, cu o întreagă galerie de personaje literare, K. Leonhard, propune un criteriu de clasificare al firii umane nemaiîntâlnit până la el.

Psihiatrul german pleacă de la considerentul că există câteva trăsături fundamentale a căror prezență în exces sau absență în economia sistemului psihic poate decide limita dintre normal, excepțional și patologic. Astfel de trăsături pot fi la unii neaccentuate, la alții accentuate, iar la alții pot atinge o asemenea intensitate încât echilibrul sistemului de personalitate este în pericol.

Prin urmare, diferențele dintre personalitatea omului obișnuit, personalitatea accentuată și personalitatea morbidă sunt de grad: ”câte ceva din trăsăturile anancaste, isterice sau paranoide există în fiecare om, dar atunci când există într-un grad redus, ele nu apar în mod manifest în exterior. Când însă aceste trăsături ajung la o anumită intensitate, ele își pun amprenta pe personalitatea omului, iar când se accentuează și mai mult, ajung să perturbe structura personalității” (K.Leonhard, 1972, pg.27).

Trăsăturile accentuate nu sunt, în ele însele, patogene dar au tendința de-a aluneca spre patologic. Personalitățile accentuate fac parte din categoria persoanelor normale, de aici rezultând faptul că nu orice deviere trebuie

considerată patologică. Deosebirea între o personalitate accentuată și omul obișnuit este că, în timp ce omul mediu nu prezintă riscul unei evoluții spectaculoase, personalitățile accentuate sunt firi puternic conturate, caractere originale, ies puternic în evidență, au vocație pentru fapte ieșite din comun - ce-i drept, *atât în sens pozitiv cât și în sens negativ*.

Astfel, plecând de la câteva trăsături fundamentale (capacitatea de refulare, controlul factorilor iraționali, persistența/intensitatea/profunzimea/ orientarea - pozitivă sau negativă- a reacției afective, stabilitatea/ instabilitatea dispoziției, intro și extraversiunea), K. Leonhard descrie patru tipuri caracteriale (*firea demonstrativă*, firea hiperexactă, firea nestăpânită, firea hiperperseverentă) și opt tipuri temperamentale (firea emotivă, firea exaltată, firea hipertimică, firea distimică, firea labilă, firea introvertită și firea extravertită) și combinațiile acestora.

Într-o epocă în care metodele de cercetare favorite în cercetarea psihologică erau observarea comportamentului, experimentul și testul, psihiatrul german își întemeiază teoria pe analiza cazului psihiatric și pe cercetarea interdisciplinară (psihiatrie/literatură).

K. Leonhard a fost confirmat de știința ultimelor decenii: teoria sa, fondată pe o explicare a firii umane prin prisma *trăsăturilor de personalitate* nu numai că nu intră în contradicție cu teoriile împărtășite astăzi de comunitatea științifică ci, este, în esența sa, compatibilă cu aceasta.

Marea idee lăsată moștenire de către K. Leonhard este că prin deschiderea spre literatură, științele sufletului pot progresa spre căi nebănuite. Dacă astăzi, după un secol de experimentalism arid, literatura, această "frumoasă adormită" a cercetării adâncurilor psihologiei umane este redescoperită și trezită la viață, iar psihiatrii contemporani cercetează virtuțile vindecătoare ale narațiunii, nu este mai puțin adevărat că, în urmă cu patru decenii, a fost nevoie de mult curaj pentru ca un cercetător să fondeze o teorie științifică "doar" pe analize de caz și pe personaje literare.

Potrivit convingerii mele, curajul de care a dat dovadă psihiatrul german i-a fost recompensat într-un mod neașteptat. Deschiderea spre literatura universală i-a permis să identifice acele trăsături de personalitate care, fiind *general umane* sunt, totodată, transculturale, și pe care artiștii, înarmați cu mijloace de cunoaștere diferite de cele ale omului de știință- cum sunt introspecția, intuiția și observarea comportamentului în situații de viață reale și concrete - au putut, în toate timpurile și în toate culturile, să le identifice la ei înșiși și la alți oameni, pentru a le proiecta apoi în personaje lor.

Tabel nr.1 Personalități accentuate – după K. Leonhard

Nr. crt	Personalități accentuate după K. Leonhard			Ilustrari din literatură	Comportament, emoții, atitudini, trasaturi
	Tipuri	Descriere (după P.P. Neveanu, 1978, pg. 752)	Maladia spre care tinde		
1	hiperperseverent	susceptibilitate, ambiție, ranchiună	Psihopatie paranoidă	<i>Otello</i> , (Shakespeare) <i>Raskolnikov</i> (Dostoievski)	orgoliu/vanitate -un sentiment. al superioritatii proprii ce tinde spre megalomanie, mania persecuției, lupta contra unui dusman real sau presupus, sentimente egoiste, tendinta spre putere, incapacitatea de-a coopera, fantezii de omnipotenta si grandoare
2	Hiperexact Pers. anancasta	Conștiinciozitate și seriozitate exagerate	Psihastenție (Nevroză obsesivă)	<i>Cerveakov</i> (Cehov, <i>Moartea unui functionar</i>)	anxietate, timiditate, perfectionism, meticulozitate, șovaială, tendința de-a se îndoi de orice, de- verifica totul de mai multe ori
3	Demonstrative	teatralism cu autolaudă și autocompătimire	Psihopatie isterică	<i>Tartuff</i> (Moliere) <i>Fedor</i> (Dostoievski, tatal fratilor Karamazov)	(v. studiul de față)
4	Exaltat	oscilație excesivă a sentimentelor între euforie și depresie	Ciclotimie exaltată	<i>Romeo</i> (Shakespeare) <i>Mathilde de la Mole</i> (Stendhal) <i>Rosu și negru</i>)	de la entuziasm la disperare, inclinatie ptr extreme
5	Labil	oscilații între veselie și tăcere, hipertimie și distimie	Ciclotimie	<i>Razumihin</i> , (prietenul lui Raskolnikov, în Dostoievski- <i>Crima și pedeapsă</i>)	e un amestec de trasaturi distimice si hipertimice- de aici alternanta
6	Hipertimic	locvacitate, bună dispoziție	Psihopatie hipomaniacală	<i>Falstaff</i> (Shakespeare în <i>”Nevestele vesele din Windsor”</i>)	subiectul manifestă veselie, superficialitate, , e volubil- , digresiuni de gândire- torent de vorbe dezlănate, ,
7	Emotiv	puternice trăiri afective, determinate atât de evenimente triste cât și de cele fericite	psihopatie reactivă labilă	<i>Sonia</i> (Dostoievski <i>”Crima și pedeapsa”</i>)	profundzimea reacțiilor emotive,, tendință spre anxietate, compasiune, sensibilitate sentimente. altruiste, delicatete sufletească
8	Nestăpânit	irascibilitate, indispoziție, devieri-alcoolice, sexuale	Psihopatie epileptoidă	<i>Mitea</i> , (Dostoievski, <i>Frații Karamazov</i>)	impulsivitate,iritabilitate, tendinta spre alcoolism, nestăpânirea insinctelor de hrana sau sexuale, criminalitate, gindire lenta si greoaie, inertie intelectuală, tendinta spre pedanterie

9	Distimic Personalități subdepressive	Posomoreală, seriozitate exagerată	Psihopatie subdepresi vă	<i>Niklaus,</i> (Gotthelf din ” <i>Duminica bunicului</i> ”)	seriozitate, față morocanoasă, fire moale, lent, incapabil să ia hotărâri, neprietenos, neubit ptr ca nu stie sa-și manifeste /exteriorizeze sentimentele
10	Anxios	Tendința spre spaimă, timiditate,	Fobie, nevroză ipohon- drică	Tapii ispasitori din literatură (ex. fata tuberculoasă din ” <i>Idiotul</i> ” de Dostoievski)	anxietate, <i>ostilitate furibundă</i> , depresie, stingereală, <i>impulsivitate</i> , vulnerabilitate

Firea demonstrativă

Esența tipului de personalitate accentuată care, în clasificarea lui K.Leonhard, poartă denominativul de ”fire demonstrativă” constă însă în excepționala sa *capacitate de refulare*.

În mod normal, orice om este capabil să reprime un conținut psihic dezagreabil, dar persoanelor obișnuite nu le reușește niciodată foarte bine acest lucru. Firea demonstrativă are - în limitele normalității psihice - o capacitate de refulare ieșită din comun. La extrema patologică, istericii sau personalitățile histrionice cu tulburări somatice, de conversie, de disociere, pot refula chiar durerea; pot să înghită diverse obiecte sau substanțe pentru a atrage atenția asupra lor refulând reflexul de vomă; sau, pot ”*să uite complet ceea ce nu vor să știe, fiind...în stare să mintă și totuși să nu fie conștienți de acest fapt. Cine n-are deloc o predispoziție demonstrativă - scrie K.Leonhard - nu va putea înțelege poate prea bine această diferență; el va fi astfel înclinat să considere neadevărurile unui isteric pur și simplu drept minciuni și în consecință va fi înclinat să vadă în prefăcătoria unui isteric o simulare grosolană*” (idem. pg.59).

Isteria este definită în dicționarele de specialitate ca nevroză expresională care se manifestă somatic prin convulsii, paralizie, pierderea vederii sau a limbajului vorbit. Întrucât aceste fenomene nu au o bază organică se consideră că etiologia lor e de natură psihică și că ele exprimă spectacular conflictele inconștientului.

Potrivit lui N. Sillamy ”*istericii sunt emotivi, sensibili, cu imaginație debordantă, sugestionabili, plastici, vor întotdeauna să placă și să seducă. Neîndrăznind să-și afirme personalitatea, ei joacă mereu un rol care nu le aparține. Ei își refulează inconștient afectele interzise, iar acestea pentru a se exprima se convertesc în simptome corporale. Nu sunt simulatori ci nevrozați*” (N.Sillamy, 1996, pg.164)

Potrivit teoriei lui K. Leonhard o *personalitate demonstrativă* se caracterizează printr-o accentuare a următoarelor trăsături pe care le găsim, într-o formă mai puțin spectaculoasă, și la omul obișnuit:

- teatralitate, tendința de-a se da în spectacol, de-a se exprima cu patos, de-a fi exagerat în manifestări emotive, gestică și mimică
- dorința de-a seduce, de-a fi în centrul atenției, de-a fi admirat
- tendința de-a trișa, de-a se folosi de mici minciuni și pretexte pentru a ieși din încurcătură
- fantezie debordantă, creativitate
- pripeală în decizii și în acțiune
- egoism
- tendința de-a se descrie nu cum e în realitate ci cum ar dori să fie
- tendința spre autolaudă și autocompătămire

În tabelul nr. 2 am ilustrat faptul că ceea ce face diferența dintre o personalitate obișnuită, una demonstrativă și una isteric/histrionică este gradul de accentuare al unui complex de însușiri.

Tabel nr. 2. Limita între normal și patologic în cazul personalității demonstrativ/ isterice (după K.Leonhard)

Trăsături:		Personalitate		
capacitate de refulare, tendința de-a acționa pripit, ușurința comportamentului simulat, adaptabilitate, imaginație bogată, dorința de-a face impresie, nevoia de-a fi admirat., pripeala, egoismul, teatralitate	sanogene	Neaccentuate	obișnuită	normală
		Accentuate	demonstrativă	
	patologice	Excesive	isterică	bolnavă

Trăsăturile demonstrative ale lui Tom Sawyer

La personajul Tom Sawyer se întâlnesc într-o măsură mai mare sau mai mică toate trăsăturile personalității demonstrative, iar încercarea de-a dovedi acest lucru făcând apel la textele corespunzătoare din romanele lui M.Twain - ”*Aventurile lui Tom Sawyer*”, ”*Aventurile lui Huckleberry Finn*”, ”*Tom Sawyer în străinătate*”, ”*Tom Sawyer detectiv*”- ar depăși cu mult limitele unui studiu cum este acesta.

În cele ce urmează mă voi mărgini să exemplific cu ajutorul unor texte din romanul ”*Aventurile lui Tom Sawyer*” trăsăturile accentuate ale acestui personaj: înclinația spre mici înșelătorii, capacitatea de-a mima, de-a juca un rol, de-a se da în spectacol, fantezia debordantă, tendința spre autocompătămire, narcisismul, dorința de-a seduce, de-a fi în centrul atenției, de-a fi admirat.

1. Teatralitate, tendința tendința de-a trișa, de-a se folosi de mici minciuni și pretexte pentru a ieși din încurcătură

La copilul Tom Sawyer descris în cele patru romane ale lui M. Twain putem constata o tendință nestabilizată încă spre mici minciuni, înșelătorii și pretexte, acompaniate de un excelent talent dramatic.

Faptul că lucrurile nu-i reușesc totdeauna, că, uneori, este prins mințind sau șterpelind, că șiretlicurile sale sunt devoalate și că, din când în când, trebuie să ispășească o pedeapsă, are, fără îndoială, un efect pozitiv asupra sa. Dar, așa cum putem constata din ilustrarea de mai jos, modul său demonstrativ de-a acționa nu se schimbă nici măcar atunci când are de ispășit o pedeapsă.

De exemplu, pedeapsa dată de mătușa Polly de a spoi gardul într-o zi de sâmbătă - adică tocmai când ceilalți copii se bucurau de libertatea unei zile de vacanță - are, la început, asupra lui Tom efecte depresive: *”Tom se ivi pe trotuar, într-o mână cu o găleată plină de var alb și cu o bidinea în cealaltă. Măsură din ochi gardul și bucuria vieții i se prefăcu în jale, iar în inima lui se cuibări mâhnirea. Treizeci de metri avea în lungime gardul și doi metri în înălțime! Se reseamnă la gândul că viața e un adevărat iad... Începu să se gândească la jocurile plănuite pentru acea zi și fu cuprins de jale. În curând, ceilalți băieți o să treacă pe acolo cu tot alaiul lor neastâmpărat și o să facă haz de îndeletnicirea lui. Gândul acesta îl apăsa grozav”* (pg.14-15).

În scurt timp însă își revine și, *refulându-și starea depresivă*, mimează plăcerea de a munci reușind să-și convingă micii camarazi că vopsirea gardului este un fel de artă care cere mult talent, care nu e accesibilă oricui, și care, pe deasupra, oferă ”artistului” o adevărată încântare. Reușește să-i manipuleze și, rezistând exact cât este nevoie la rugămințile celorlalți, le ațâță dorința de-a încerca și ei această activitate deosebită. Mai mult, în cele din urmă, le permite să facă treaba în locul său, cerând, în schimb, fiecăruia să-l plătească pentru acest privilegiu.

Copil fiind, Tom Sawyer se folosește inconștient de înclinațiile spre dramatizare, ieșite din comun, pe care le are.

Ușurința transpunerii într-un rol rezultă din capacitatea de refulare specifică structurii demonstrative a personalității sale. Pentru a fi convingător, Tom trebuie să treacă peste faptul că rolul asumat și starea sa interioară sunt total diferite. El reușește cu o remarcabilă ușurință să-și reprime starea subiectivă de indispoziție, pentru a intra într-un rol opus, iar această capacitate tipic demonstrativă îi permite să obțină succesul trișând. Dacă, vigilența pedagogică a mătușii Polly nu i-ar fi pune niciodată obstacole, acest comportament simulativ al lui Tom s-ar stabili.

În cazul de față, bilanțul intenției educative a mătușii Polly de a corecta înclinația spre minciună a lui Tom rămâne modest. Băiatul a reușit să se achite de

sarcina punitivă *”lenevind tot timpul, dând ordine în dreapta și în stânga”* și, în plus, acumulând o mulțime de daruri de la băieții orașului. Iar pentru toate acestea el va beneficia de recompensele și aprecierile laudative ale mătușicii: *”Vezi Tom – spune aceasta oferindu-i cel mai frumos măr din cămară - că poți să muncești când vrei?”*

Nu e de mirare că la nici două zile distanță Tom va recidiva, încercând din nou să trișeze.

Trezindu-se luni dimineață, Tom conștientizează că prima zi a săptămânii înseamnă reluarea școlii *”cu tot cortegiul învățaturii nesuferite”*. Reflectând asupra situației în care se află realizează că singurul mod de-a evita școala este simularea unei stări de boală. După ce întâi trece în revistă câteva alternative banale - dureri de stomac, durere de dinți, etc- se decide, cum era de așteptat, asupra unei boli care promite a fi spectaculoasă - brânca, o boală porcină contagioasă - despre care, însă, nu are suficiente informații.

Tendința lui Tom de-a evita efortul și obligațiile, preferând joaca și libertatea nu are nimic neobișnuit, ea caracterizează orice copil și chiar majoritatea adulților. Ceea ce este însă ieșit din comun la Tom Sawyer ține de arsenalul de însușiri excepționale - inventivitate, capacitate de refulare, abilitatea de-a simula, dramatismul - pe care îl posedă și pe care îl pune la bătaie pentru a evita o situație dezagreabilă: *”Tom își scoase mâna de sub plapumă și își privi un deget care-l durea. Nu simți însă adevărate dureri, care să-l facă să gemă. Dar ele trebuiau să se ivească negreșit și de aceea începu să gemă cu toată convingerea. Sid dormea liniștit. Tom gemu mai tare, și - odată cu aceasta, menționează scriitorul - parcă simțea că degetul începea să-l doară cu adevărat...”*(pg. 34). Aici vedem forța capacității de refulare, pe care, încetul cu încetul, copilul demonstrativ o descoperă în sine. Cum va folosi în viitor această capacitate ieșită din comun este o chestiune extrem de complexă – la care participă întreg mediul educativ formal, nonformal și informal precum și istoria vieții cu oportunitățile și capcanele sale. Deocamdată, avem în față un băiat orfan cu personalitate accentuată demonstrativă, o mătușă bătrână, un frate pârâcios, camarazi care se lasă ușor manipulați, instituții educative (școala și biserica) imperfecte și o comunitate mică, care - tocmai din acest motiv - are șansa de-a juca un important rol educativ.

Tom e conștient la început că, nu simte o durere care să justifice manifestările sale zgomotoase. Dar, mai știe - *probabil, din propria-i experiență* anterioară - că, odată ce va reuși să simuleze durerea gemând, simptomele nu vor întârzia să apară.

Se manifestă spectacular, alertându-i pe toți ai casei, iar dramatismul său comportamental atinge paroxismul când, îl anunță pe Sid că, nici mai mult nici mai puțin, el este pe moarte: *” Mai am puțin și se isprăvește cu mine. Nu chema pe nimeni.... Eu te iert de toate, Sid...Te iert pentru tot ce mi-ai făcut în viața ta... Vă*

iert pe toți, Sid așa să le spui. Iar tu Sid ai să dai mânerul de alamă și pisica de pluș cu un singur ochi, fetei care a venit de curând în oraș ” (idem, pg.35)

Jocul său este atât de convingător încât Sid, intră într-o stare de dezagreabilă empatie și exclamă dezarmat: *”Ah, nu mai geme așa, că mă furnică tot corpul Spune ce-i cu tine?...O, Tom, nu muri. Nu trebuie să mori...”* apoi aleargă disperat după ajutor.

Deși Tom e incapabil să aprecieze aceasta, din punct de vedere pedagogic, este un noroc pentru el faptul că mătușa Polly știe ceva mai multe despre închipuita sa boală și că, în cele din urmă, performanța sa actoricească va rămâne nerecompensată.

Fapt este că, la un moment dat băiatul înțelege că efortul și desfășurarea spectaculoasă au fost un exercițiu inutil și că va trebui să meargă la școală.

Relavante pentru firea cu tendințe isterice a lui Tom sunt remarcile scriitorului. Astfel, aflăm că în timpul crizei *”de atâtea gemete și de atâtea închipuire, suferințele lui Tom devin reale”*(ibidem). Dimpotrivă, după ce totul a luat sfârșit iar mersul la școală devine o certitudine *”ca prin farmec, durerea din deget dispăru odată cu încetarea gemetelor”*(idem, pg. 36).

Fantezie debordantă, tendință spre autocompătimire

Un copil, are nevoie de sentimentul propriei valori. El are șansa să afle, în imediata sa proximitate, de la cei dragi, că este de neînlocuit și că existența sa este neprețuită. Dimpotrivă, ori de câte ori copilul este supus unor nedreptăți chiar în sânul familiei sale, sentimentul propriei valori este în pericol.

Supus unei corecții corporale, pentru delictul de-a fi spart o zaharniță, pe care, în realitate, nu el ci fratele său Sid l-a comis, Tom cade pradă deznădejdiei. Ceea ce îl doare nu este bătaia ci nedreptatea. Se bate adesea cu prietenii săi și se supune de bună voie unor corecții fizice mult mai drastice aplicate de învățătorul său, doar pentru a fi împreună sau pentru a o apăra pe Becky. Acum este însă cu totul altceva.

Retras într-un ungher, în fața acestei dureroase nedreptăți *”Tom își închipui că zace de o boală grea, iar mătușa se apleacă asupra lui.Vedea cum pare că așteaptă un singur cuvânt de iertare dar el își întorcea capul la perete și murea, fără să fi rostit o vorbă. Oare cum s-ar simți ea atunci? Apoi se vedea , adus pe brațe acasă, mort, pescuit în gărlă, cu cârlionții uzi, lipiți de tâmple, cu mâinile țepene și cu inima stinsă pe veci. Cum s-ar arunca atunci mătușa asupra lui. Ce lacrimi fierbinți! Cum ar mai implora pe Dumnezeu cu buzele tremurânde să redea viață băiatului și făgăduindu-i că n-o să-l mai bată niciodată ! Niciodată pe nedrept.”*(idem pg. 24)

Probabil că exercițiul fantasmatic al propriei morți nu e un lucru neobișnuit pentru un copil care suferă o nedreptate, chiar dacă el are forța psihică și neastăpărul lui Tom Sawyer.

Acest demers imaginar reprezintă o formă de eliberare, de evadare dintr-o realitate neprietenoasă și, totodată, o modalitate fictivă, deci neriscontă.

Printr-o astfel de incursiune în posibil, copilul pune la încercare sentimentele celorlalți. E un fel de "ce s-ar face ceilalți fără mine? Ce s-ar întâmpla dacă ?..."

De cele mai multe ori efectul acestui exercițiu este înduioșător, întrucât copilul își imaginează enorma suferință a celorlalți, ceea ce, într-un fel, îl liniștește, îl ajută să-și recupereze sentimentul valorii, să-i ierte pe cei ce l-au nedreptățit, pe scurt, să se adapteze la o realitate care nu are câtuși de puțin calitatea de-a fi dreaptă.

Aflat pe malul gârlei, autocompătându-se, Tom e traversat de un gând sinucigaș. Apoi, găsește o floare ascunsă la piept, care-i amintește de Becky, iar fantasma propriei morți este reiterată, din alt unghi: *"Se întrebă ce ar face fata când ar afla soarta sa tristă? Ar plânge și s-ar arunca la pieptul lui mângâindu-l? Ori și-ar întoarce capul nepăsătoare, ca toată lumea asta, atât de străină de el! Închipuirea aceasta îi prilejui o suferință atât de plăcută, încât se lăsă stăpânit de ea cu desăvârșire"* (ibidem).

Probabil că mulți copii și adulți sunt capabili să-și imagineze propria moarte. Dar e nevoie de înclinația spre teatralitate și de fantezie demonstrativă pentru a intra într-un fel de joc "ca și cum". Tom se abătu pe la locuința fetei și, protejat de întuneric, sări gardul în grădină, se furișă sub fereastra iubitei, "apoi se întinse pe pământ cu fața în sus și prinse floarea între mâinile împreunate pe piept. Astfel își închipui că murea pe pământul rece și sub cerul liber. Nu era nimeni la căpătâiul lui ca să-i închidă ochii pentru veci și nimeni nu se apleca să-l mângâie și să-i ușureze sfârșitul. Iar dimineața, când ea se va uita afară și-l va vedea cu trupul înțepenit va vărsa o lacrimă și va regreta poate că viața aceasta s-a stins în floarea tinereții răpită de moartea nemiloasă." (idem, pg 25).

Va fi trezit brusc și brutal din această dramatică reverie de un jet de apă aruncat pe fereastră care, întâmplător, îl nimerește din plin.

Neavând încotro, va pleca acasă reintrând pentru o vreme în armonie cu lumea. Dar, cum vom vedea mai jos, fantasma propriei morți departe de a se fi stins, continuă să acționeze asupra sa.

Narcisismul, dorința de-a seduce, de-a fi în centrul atenției, de-a fi admirat

Tom este departe de-a fi un băiat model și el știe foarte bine acest lucru. Fapt este că el găsească mereu căi de-a se plasa în centrul atenției celorlalți.

După o serie de peripeții - între care celebra scenă din cimitir în care devine fără voie, împreună cu Huckleberry Finn, martorul unei crime – Tom Sawyer va fugi de acasă, hotărât, în sfârșit, să se dedice unei activități cu adevărat spectaculoase și eroice, cum este aceea de pirat. El reușește să convingă alți doi camarazi să i se alătore și să intre în rolurile scenariului pe care-l plăsmuise.

Merită reținut motivul pentru care Tom se simte ”obligat” să ia această decizie radicală: el este adânc rănit de faptul că, în ciuda strădaniilor sale de-a se da în spectacol în curtea școlii – *zbierând, râzând zgomotos, fugărindu-i pe ceilalți copii, dându-se peste cap* - fusese tratat cu indiferență de către Becky.

Folosindu-se de-o plută, băieții se vor ascunde pe o insulă, bucurându-se pentru o vreme, de o vacanță nemeritată, și lăsându-se bântuiți, din când în când, de dorul de casă.

Vor privi plini de satisfacție reacția de îngrijorare a comunității care, crezându-i înnecați, îi caută cu înfrigurare în adâncurile fluviului Mississippi: *”În clipa aceea se simțeau eroi. Izbânda lor li se părea măreață, erau socotiți dispăruți, plânși, pomeniți cu inima frântă de durere și lacrimi amare. În urma lor nu rămâneau decât muștrările de cuget de-a se fi purtat aspru cu ei și, mai presus de toate, erau ținta invidiei tuturor băieților din oraș. Nici că se putea mai frumos”* (idem pg.84)

Tom face în secret o vizită familiei sale, având astfel prilejul să audă cu propriile urechi tânguierile deznădejduite ale mătușii Polly, care îl crede pierdut pentru totdeauna. Cu toate acestea, reușește să-și reprime imboldul de-a ieși din ascunzătoare, lăsând bătrâna pradă suferinței. În schimb, se va folosi de o informație pe care o află astfel, pentru a regiza o revenire cu adevărat spectaculoasă a grupului. Astfel, ascunși în biserică, cei trei copii fugari vor participa la propriul prohod, constatând efectul transformator benign săvârșit de ipoteza morții asupra imaginii lor, în memoria colectivă: *”Pomenind apoi pe cei răposați întru Domnul preotul îi zugrăvi în culori atât de vii și îi laudă atât de mult pentru frumosul lor caracter și pentru viitorul lor mult făgăduitor, încât asistența fu cuprinsă de remușcări amare, deoarece până atunci nu le luaseră în seamă decât defectele. ..Cei de față, acum de-abia puteau să vadă cât de frumoase și înălțătoare au fost episoadele acelea, care pe vremea aceea li se păruseră năzbătii diavolești, demne de a fi plătite cu bățul. Asistența se simți atât de mișcată de evocările preotului încât la sfârșit toată lumea izbucni în lacrimi, formând un cor de hohote înnăbușite și chiar predicatorul, târât de potopul simțămintelor de adâncă durere și compătimire plângea la pupitru.”* (pg.95).

Pe fondul emoției generale cei trei eroi, în frunte cu Tom Sawyer, ies din ascunzătoare, făcându-și, în văzul tuturor, o intrare spectaculoasă și triumfală în biserică și stârnind, stupoarea asistenței, bucuria fără margini a familiei și invidia tineretului.

Concluzii

1.Privit prin prisma comportamentului său, Tom Sawyer este un preadolescent inteligent, bovaric, aventurier, superficial și uneori egoist. Privit din interior – iar scriitorul Mark Twain ne oferă această șansă – Tom ne apare sensibil, vulnerabil, avid de afecțiunea, atenția și prețuirea celor din jur. Nu știm în ce împrejurări și-a pierdut părinții, dar putem bănuși că, fiind fratele cel mare, apucase să dezvolte un atașament firesc față de părinții săi și că, efectul evenimentului traumatic a fost mai profund resimțit de către Tom decât de către fratele său Sid.

Din acest punct de vedere, căutarea asiduă a afecțiunii, efortul sistematic de a-și da importanță punându-se în mijlocul atenției generale sunt psihologic coerente. Capacitățile iesite din comun care țin de firea sa demonstrativă sunt o provocare pentru educator: șansa copilului demonstrativ de-a deveni o personalitate de excepție coexistă cu riscul dezagregării echilibrului moral și, la limită, psihic. După cum rezultă din tabelul de mai jos, nu e totuna cum e abordat din punct de vedere educational acest tip de personalitate.

În condițiile unei educații corecte subiectul cu natură demonstrativă poate avea realizări de excepție în domenii precum arta spectacolului, literatura, publicitate, mass- media, educație, politică, avocatură, etc. în orice profesii care îl plasează în centrul atenției celorlalți, în care își poate folosi capacitatea de seducție și își poate pune la bătaie, spre bine celorlalți, excepționala capacitate de refulare de care dispune.

Tab.3 Cum să ne purtăm cu personalitățile demonstrative adaptare după Lelord, F., Andre, C., ” 1998, pg.70

Cum să ne purtăm cu personalitățile demonstrative	
Recomandat	Nerecomandat
Să ne așteptăm la tot felul de exagerări și dramatizări	Să ne amuzăm pe seama sa
Să o lăsăm să se maniseste stabilind limite	Să ne lăsăm impresionați de tentativele de seducție care sunt adesea factice
Să-I arătăm interes ori de câte ori se poartă normal	
Să ne pregătim să trecem de la statutul de erou la cel de infam și invers	Să ne lăsăm prea tare înduioșați

Supuși unei educații nefaste copiii cu o natură demonstrativă pot deveni escroci, iar în condițiile unei accentuări patologice a trăsăturilor specifice, acest tip de personalitate tinde spre isterie (histrionism).

Personajul lui M.Twain este unul fericit. Îl vom regăsi în "Tom Sawyer detectiv" valorificându-și imaginația, inteligența și talentul oratoric spre a da o prețioasă mână de ajutor justiției.

Ca personaj literar, Tom Sawyer ilustrează faptul că *"în beletristică se găsesc un număr atât de mare de excelente descrieri de personalități încât ar fi fost necesar ca lucrările științifice să se refere în mai mare măsură la ele. Marii scriitori sunt, în majoritatea cazurilor și mari psihologi; este prin urmare indicat să ne ocupăm mai mult de personajele lor dacă vrem să înțelegem diversele personalități individuale* (K.Leonhard,op.cit.pg.16). Posibilitățile științei sunt limitate de rigoare: astfel, nici observarea științifică a comportamentului unei persoane, nici conversația, nici testul, nici experimentul nu oferă posibilitatea cercetătorului *de-a privi omul din interior*. În schimb, literatura tocmai asta face. Scriitorul descrie *"nu numai comportamentul exterior al omului, nu numai vorbele lui sau ceea ce scrie despre sine însuși, ci ne comunică în mod nemijlocit ceea ce gândește, simte și dorește"* (idem pg.23).

Personal, am convingerea că Mark Twain si-a proiectat propria fire în personajul său, fiind - după cum rezultă din mențiunea ce precede romanul *"Aventurile lui Tom Sawyer"* și, mai ales, din *"Autobiografia "* sa - el însuși, o personalitate accentuată de tip demonstrativ.**

Studii mai noi sugerează că, din punct de vedere evoluționist, trăsăturile care pot deveni accentuate sau maladive, au fost selectate de lunga istorie a *speciei homo*, ele având o valoare pentru supraviețuirea strămoșilor noștri (Lelord, F., Andre, C., 1998). Deși autorii menționați nu se referă în acest sens la personalitățile isterice, putem deduce că dorința histrionică de-a atrage, de-a fi în centrul atenției, ține de conduitele de curtare care se regăsesc în întreaga lume animală; iar a disimula, a fi convingător în a ascunde adevărul în fața competitorilor sau a dușmanilor a fost mult prea des, în istoria omului un comportament de succes, din punct de vedere adaptativ.

Iată de ce, chiar dacă nu suntem personalități accentuate, dispunem, mai mult sau mai puțin, de astfel de trăsături și, tocmai de aceea, suntem în măsură să le înțelegem. Să recunoaștem: la fiecare lectură și relectură, latura demonstrativă a propriei noastre firi a tresărit de satisfacție pentru finalul fericit al isprăvilor lui Tom Sawyer, iar această satisfacție a fost de natură să eclipseze toate scrupulele noastre pedagogice și morale.

Note:

* Noțiunea de *"isterie"*, pe care o utilizez în lucrarea de față, din fidelitate față de textul din *"Personalități accentuate.."* nu mai este azi folosită decât în psihiatria franceză, fiind înlocuită cu termenul de personalitate histrionică, acesta din urmă acoperind parțial sensul vechiului termen. Motivul pentru care - în pofida îndelungatei sale istorii și, mai ales, a rolului extrem de

important pe care l-a jucat în psihiatria începutului de secolul XX – s-a renunțat la acest concept, ține de etimologia termenului și de presupusa etiologie a bolii la care aceasta făcea referire și nu are legătură cu simptomatologia bolii. Astfel, s-a considerat, începând cu 1980 (când sintagma *personalitate isterică* a dispărut din clasificarea americană DSM III), că termenul nu mai era satisfăcător datorită sensului său etimologic (gr. *husterus* = uter), în condițiile în care maladia afecta inclusiv bărbații. S-au preferat alți termeni care au ca referențial un grup mai restrâns de simptome - precum cel de *histrionic* (lat. *histrion*), care făcea trimitere la simptome, mai exact la modul dramatic și teatral în care histrionicul (respectiv istericul) își exteriorizează emoțiile.

De altfel, prin alegerea termenului ”*demonstrativ*”, pentru a denumi *personalitatea accentuată* corespunzătoare patologiei isterice, K. Leonhard a anticipat această schimbare a denotației, termenul său trimițând de fapt tot la simptome, respectiv la ”demonstrațiile” histrionice și nu la etiologia bolii, așa cum o făcea vechiul termen de isterie.

** În lucrarea sa de disertație, pe care am avut plăcerea să o coordonez, doamna Monika Covaciu absolventă a masteratului ”*Literatură engleză pentru copii și tineret*” (anul universitar 2012-2013), a argumentat, cu exemple din ”Autobiografia” scriitorului, această teză.

Bibliografie

- Lelord, F., Andre, C., ” Cum să ne purtăm cu personalitățile dificile”, Ed. Trei, 1998,
Leonhard, K. Personalități accentuate în viață și în literatură”, Ed. Enciclopedică Română, 1972
Matthews, G., Deary, I.J., Whiteman, M.C. ”Psihologia personalității. Trăsături, cauze, consecințe”, Ed. Polirom, 2005
Neveanu, P.P. ”Dicționar de psihologie”, Ed. Albatros, 1978
Cashdan, S. ” Vrăjitoarea trebuie să moară” Psihologia basmului, Ed. Trei, 2009
Twain, M., ”Aventurile lui Tom Sawyer”, Ed. Regis, 2006
Twain, M., ”Aventurile lui Huckleberry Finn”, Ed. Regis, 2001
Twain, M., ”Tom Sawyer în străinătate. Tom Sawyer detectiv”, Ed. Corint Junior, București, 2005
Twain, M. ”Din copilărie”, Ed. Regis, 2002
Twain, M. ”Autobiografie”, Ed. Univers, 1977

Obs. Lucrare prezentată la Conferința Internațională ”A Century under the Spirit of Mark Twain, October 22nd -24nd, 2010, Universitatea Baia Mare; publicată în volumul conferinței cu același nume, coordonat de Demarcsek, R., Barbul, M. Tomoiogă, L., Editura Universității de Nord, Baia Mare, 2011, ISBN 078-606-536-161-1, pg.59-77)

